

технічного потенціалу АПК;

- вирішення питання формування механізму економічного стимулювання впровадження новітніх технологій та науково-технічних розробок, надання продовольчому комплексу пріоритетного розвитку на основі досягнень науки і техніки;
- розвиток системи державного регулювання якості та безпечності харчових продуктів на основі комплексного підходу до контролю, оцінки та регламентації якості продуктів харчування на всіх етапах їх виробництва, переробки, зберігання і транспортування; вдосконалення нормативної бази з цього питання та державної системи стандартизації, регулювання цін на сировину та кінцеву продукцію відповідно до якості товару.

Висновки. Продовольча проблема належить до категорії глобальних. Для розв'язання продовольчої проблеми недостатньо зусиль окремої держави, а потрібно добре налагоджене співробітництво всіх країн, незалежно від їх суспільного ладу. Можливості розв'язання продовольчої проблеми безпосередньо пов'язані з вирішенням питань агропромислової сфери економіки. Стратегічною метою агропромислового комплексу України традиційно є підвищення життєвого рівня населення на основі збільшення обсягів виробництва продуктів харчування і продуктивності праці, розвитку науково-технічного прогресу.

Таким чином, створення підвалин світової продовольчої безпеки – це системне завдання, вирішення якого починається з глобального, світового рівня і має доходити до кожної окремої людини.

Джерела та література

1. Баранчик І.І. Стабільне вітчизняне виробництво – надійний фактор продовольчої безпеки України // Економіка АПК. – 2001. – № 1. – С. 10-14.
2. Береговий М. Шляхи формування світової та національної продовольчої безпеки // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2002. – № 1. – С. 23-30.
3. Дадалко В.А. Мировая экономика: учебное пособие. – Минск: Ураджай, 2001.
4. Лукінов І.І., Саблук П.Т. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 62-81.
5. Світова економіка: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2000. – С. 481-496.
6. Семенов В.Ф. Загальний курс агробізнесу: навчальний посібник. – К.: Знання, 2000. – С. 76-85.
7. Стратегія економічного розвитку України: науковий збірник. Вип.4.- К.:КНЕУ, 2001. – С. 163-173.
8. Хорунжий М.Й. Продовольча безпека: соціально-економічна суть, стан і показники// Економіка АПК. – 2003. – №6. – С. 146-152.
9. Шевчук О.В. Сучасні тенденції розвитку ринку продовольчих товарів в Україні// Економіка АПК. – 2003. – № 8. – С. 9-16.
10. Янків М. Аграрна реформа як чинник продовольчої безпеки України // Регіональна економіка. – 2000. – № 1. – С. 22-26.

Гончаренко І.В.

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Вступ. У контексті євроінтеграційних процесів, що відбуваються в Україні, особливий акцент робиться на дотриманні європейських принципів територіального управління, які ґрунтуються на партнерстві та співробітництві різних суспільних секторів. Неабияку роль при цьому відіграє створення системи моніторингу наявного потенціалу та розвитку адміністративно-територіальних одиниць з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Моніторингом є система спостереження на державному, регіональному та місцевому рівні за станом розвитку, планування та використання території країни, реалізації відповідної містобудівної документації шляхом щорічного збирання, аналізу вихідної інформації відповідно до затверджених Кабінетом Міністрів показників. Основними завданнями моніторингу є:

- аналіз, оцінка вихідної інформації та процесів реалізації Генеральної схеми;
- виявлення тенденцій розвитку, планування та використання території країни, прогнозування можливих наслідків змін її планувальної організації;
- підготовка науково обґрунтованих рекомендацій щодо прийняття рішень та здійснення заходів з планування території.

Вітчизняними науковцями напрацьовано певний досвід досліджень у сфері розробки соціально-економічних орієнтирів для виявлення регіональних та міжрегіональних розбіжностей. Переважна більшість дослідників приділяє увагу оцінці та аналізу економічного потенціалу регіону. Водночас існує потреба у наборі критеріїв (індикаторів), за допомогою яких можна оцінити ефективність цієї системи. Застосовуються рейтингові оцінки на основі показників, що їх умовно можна поділити на три групи: економічні, соціальні та фінансові. Кожна група містить динамічні та якісні показники. До динамічних належать темпи зростання (зниження), до якісних - питома вага кожної адміністративно-територіальної одиниці в загальних обсягах області та виробництво на одну особу.

Основне завдання регулювання розвитку регіонів у ринковому середовищі - забезпечити умови для орієнтації економіки на поступальне зростання виробництва, досягнення соціального й екологічного благополуччя й прогресу. Це означає реалізацію найважливіших вимог економічних законів регіонального

розвитку й керівних установок регіональної політики.

Програмний метод господарського й територіального управління є одним з важливих засобів активного впливу держави на соціально-економічний комплекс проблемних регіонів - депресивних, слаборозвинених, а також і промислово розвинених, дозволяючи успішно вирішувати як поточні, так і стратегічні завдання, у першу чергу - вирівнювання регіональних рівнів соціально-економічного розвитку.

Програма це розгорнутий документ де опрацьовується в межах конкретної території (населеного пункту, району, регіону, держави) вся сукупність умов необхідних для оптимізації життя населення та вміщується, крім аналізу соціально-економічної ситуації і обґрунтування пріоритетів розвитку, матеріально-технічне, організаційне, кадрове інформаційне забезпечення реалізації намічених в рамках програми заходів, акцій, ідей, ініціатив [1].

При підготовці регіональних програм вирішуються важливі методичні питання. Насамперед це стосується методики визначення програмної проблеми. Завдання народногосподарського й територіального розвитку змінюються, фінансові й інші ресурси обмежені. Тому необхідний відбір програм, для чого потрібне:

- ретельне вивчення ситуації тобто всебічна діагностика проблем, визначення їх джерел і характеру;
- пошук і розробка варіантів вирішення досліджуваної проблеми з врахуванням наявних ресурсів та оцінки можливих наслідків реалізації кожного з варіантів;
- вибір найбільш оптимального варіанту та його оформлення;
- розробка організаційних форм реалізації програми з врахуванням матеріально-технічних, фінансових та правових умов.

Діагностика соціально-економічного становища сільських населених пунктів Миколаївської області дозволила визначити коло найбільших проблем: погіршилась демографічна ситуація, порівняно з початком 2001 року, на початок 2006 року зменшилась кількість населених пунктів на 14 одиниць, зросла кількість малих сіл з чисельністю до 100 жителів. Протягом 2001-2004 років у селах народилось 15,4 тис. осіб, померло - 30,5 тис. осіб, природне скорочення склало 15,1 тис. осіб. Серед населення працездатного віку 111,0 тис. осіб не працювали і не навчалися (або майже кожен другий сільський мешканець працездатного віку). Одним з факторів, що впливає на зайнятість населення та можливість працевлаштування, є наявність у сільській місцевості різноманітних суб'єктів господарської діяльності. На початок 2006 року у сільських населених пунктах області знаходилось 642 підприємства сільського господарства, крім фермерських господарств, 234 заклади відпочинку, 125 підприємств обробної промисловості, 18 підприємств добувної промисловості, 46 транспортних підприємств, 37 будівельних та по 27 підприємств лісового і рибного господарства. Більше ніж у половині 51,2% сіл відсутні будь-які з вищезазначених суб'єктів господарської діяльності, у тому числі в 6 селах з чисельністю більше 1000 осіб. До 1943 року на селі збудовано 19,3 % житлового фонду, з 1944 по 1970 роки – 53,2 %, з 1971 по 1990 роки 24,3 %, тільки 3,2% за останні 14 років. Лише 15,2% будинків мають стіни з цегли, решта – з недовговічних матеріалів (дерево, саман, змішані та інші).

Залишається гострою проблема водопостачання, каналізації, забезпечення природним газом, телефоном. Відсутність в багатьох селах мережі доріг з твердим покриттям, транспортного зв'язку, низький благоустрій вулиць – умови, що ускладнюють життя на селі. Майже третина сільських населених пунктів не має зупинок громадського транспорту, з них 46 сіл знаходяться від найближчої зупинки на відстані більше 10 км. Мали неосвітлені вулиці 54,7 % сільських населених пунктів, порівняно з обстеженням 2001 року їх кількість збільшилась на 6,6 %. Відбулося зменшення загального забезпечення більшістю об'єктів соціально-культурної сфери. На 14,8% зменшилась кількість сіл, що забезпечені дошкільними закладами, на 6,1 % школами [2]. Аналогічна ситуація із наявністю клубів, будинків культури, бібліотек. Значна кількість будівель соціальної сфери вимагає капітального ремонту, або знаходиться в аварійному стані.

З метою створення у сільській місцевості Миколаївської області сприятливого середовища для життєдіяльності людей, припинення негативних процесів у соціальній сфері села, головним управлінням сільського господарства і продовольства обласної державної адміністрації було розроблено та подано для обговорення та затвердження на сесії обласної ради проекти „Програми розвитку соціальної сфери сільської місцевості Миколаївської області на період до 2011 року” та обласної цільової соціальної програми „Відновлення зовнішнього освітлення сільських населених пунктів Миколаївської області на період до 2010 року”. Головою обласної ради проекти названих програм було передано для експертизи вченим Миколаївського державного аграрного університету. Аналіз запропонованих програм показав: виділена головна ціль - створення умов для стійкого економічного розвитку сільської місцевості області й створення умов для підвищення рівня і якості життя населення.

Враховано наступні основні вимоги до розробки програм:

По-перше, це соціальна орієнтованість, що передбачає підвищення рівня і якості життя населення, повного й ефективного використання можливостей і потреб людини.

По-друге - принцип стійкого розвитку, заснований на збалансованості економічних, соціальних й екологічних пріоритетів.

По-третє - це спадкоємність діючих програмних документів: державних і регіональних цільових програм, локальних галузевих програм.

У складі програм поставлені стратегічні цілі й тією чи іншою мірою визначені завдання соціально-економічного розвитку сільської місцевості області, враховані сформовані особливості соціально-економічного стану області й визначені пріоритети розвитку.

В основному програми за цілями співвідносяться з Концепцією Комплексної програми розвитку українського села на 2006-2011 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 року № 536-р. Але варто відзначити, що визначаються переважно потреби регіону в сфері агропромислового виробництва, житлово-комунального господарства, охорони здоров'я й освіти, у той же час ці потреби не достатньо пов'язані з конкретними діями по реалізації проектів.

Програмами визначено, бажаний результат процесу, який не до кінця обґрунтований реальним положенням економіки регіону, конкретними планами й результатами реалізації конкретних проектів.

Головною проблемою програм є також те, що вони опираються не на дійсний аналіз і проектування розвитку ресурсів території, а в великій мірі виходять із пропозицій міністерств, і носять формальний характер, орієнтовані на одержання коштів із державного бюджету на різні проекти.

Підбиваючи підсумок аналізу програм, можна констатувати, що вони вимагають істотної доробки. Можна виділити основні недоліки:

- належним чином не пророблений розділ, присвячений аналітичному огляду розвитку сільської місцевості й аналізу проблем її соціально-економічного розвитку, що пов'язано, у тому числі з недосконалістю регіональної статистики й моніторингу ключових показників, відсутністю необхідних документів (наприклад, схеми територіального розвитку);
- не приділено достатньої уваги розвитку інформаційної інфраструктури, хоч саме це сьогодні стає умовою, що визначає конкурентноздатність територій не меншою мірою ніж наприклад транспортна система;
- відсутні заходи щодо активного впровадження в усі сфери діяльності в сільській місцевості нових інформаційно-комунікаційних технологій, які значно змінюють моделі освіти, праці, суспільного життя і відпочинку;
- відсутня чітка політика кооперації зусиль, ресурсів сусідніх територій, відсутнє опрацювання питань, пов'язаних з маркетингом сільських територій.
- надмірна зацікавленість в одержанні коштів з державного бюджету, не достатня увага приділена можливості активного залучення інвестицій, створенню необхідних умов функціонування виробництва.

За результатами проведеної роботи було зроблено більше трьох десятків зауважень та пропозицій які підвищили якість програм.

Після доопрацювання програма „Відновлення зовнішнього освітлення сільських населених пунктів Миколаївської області на період до 2010 року” була прийнята обласною радою у березні 2007 року. Відповідно до неї передбачається поліпшення благоустрою сільських населених пунктів, приведення електромереж зовнішнього освітлення у відповідність з існуючими нормами і стандартами, підвищення якісних показників пристроїв освітлення, забезпечення раціонального використання електроенергії.

Основними завданнями програми є:

- підвищення ефективності освітлення вулично-шляхової мережі сільських населених пунктів, аварійно небезпечних ділянок доріг, пішохідних переходів та території об'єктів установ і організацій, які забезпечують життєдіяльність населення;
- створення ефективної системи обліку та регулювання споживання електричної енергії для зовнішнього освітлення сільських населених пунктів області;
- впровадження системи економічних установок і раціонального використання електроенергії та бюджетних коштів на оплату спожитих її обсягів;
- забезпечення безпечного утримання об'єктів зовнішнього освітлення згідно технічних умов і норм [3].

„Програма розвитку соціальної сфери сільської місцевості Миколаївської області на період до 2011 року” спрямовується на відродження села тобто подолання насамперед соціального занепаду. Її найбільш важливими завданнями є: створення умов для продуктивної зайнятості на селі; подолання бідності; збільшення доходів сільського населення; поліпшення соціальної інфраструктури села; приділення особливої уваги найбільш проблемним поселенням і територіям [4]. Ця програма була повернута розробникам на подальшу ґрунтовну доробку і буде розглянута на наступних сесіях. Такий досвід співпраці наукових установ з регіональними органами влади є позитивним та потребує подальшого розвитку.

- Результатом оцінки стану сільської місцевості повинно стати визначення можливості вирішення поточних і довгострокових завдань соціального й господарського розвитку на основі використання внутрішніх резервів і джерел економічного росту й ефективних заходів по реалізації соціально-економічної політики.

Висновки. Отже при розробці програми слід приділити особливу увагу її результативності - це, по-перше, міра відповідності очікуваних результатів поставленій меті, по-друге, - ступінь наближення до останнього, по-третє, - прямі й позитивні впливи на соціальну, демографічну, екологічну ситуацію в регіоні, а також на визначальні параметри її економічного розвитку. При оцінці результативності програми за другим критерієм важливо максимально коректно виразити якісно-кількісні параметри програмної цілі, а в ряді випадків - і її завдань. Адже найчастіше в програмі не пов'язані бувають різні її показники: обсяги робіт і послуг, строки виконання, результати т.д., не буває визначено спосіб координації діяльності всіх виконавців, не проаналізовано вплив фінансування. Мало уваги приділяється також і напрямкам ресурсного забезпечення: кадрового, матеріально-технічного постачання, науково-дослідного, проектного, інформаційного. При проектуванні системи господарських заходів у регіональних програмах часто не аналізується розвиток і прогнозування місткості ринку, попит та пропозиція продукції.

Проблеми, що підлягають програмній розробці, становлять лише невелику частину безлічі проблем соціально-економічного розвитку регіону. Крім того й сам програмно-цільовий підхід не є єдиним методом

рішення регіональних соціальних питань, у зв'язку із чим важливо визначити доцільність рішення тієї або іншої соціальної проблеми програмним методом.

Джерела та література

1. Марков А.П. Бирженюк Г.М. Основы социокультурного проектирования Учебное пособие Санкт-Петербург 1997.- 210с.
2. Статистичний збірник Соціально-економічне становище сільських населених пунктів Миколаївщини 2006.- 200с.
3. Обласна цільова соціальна програма „Відновлення зовнішнього освітлення сільських населених пунктів Миколаївської області на період до 2010 року”
4. „Програма розвитку соціальної сфери сільської місцевості Миколаївської області на період до 2011 року”

Завтур Д.О.

МИТНО-ТАРИФНА ПОЛІТИКА В РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Вступ. Характерною особливістю сучасного етапу розвитку системи світогосподарських зв'язків є поглиблення процесів взаємозалежності різних національних економік і активізація їх участі в сучасному міжнародному поділі праці. Домінантою економічного розвитку країн світу стала ринкова система господарювання, яка продемонструвала свою ефективність, спроможність стимулювати економічне зростання, забезпечувати мотивацію до праці, мобілізувати і раціонально використовувати матеріальні, природні, фінансові та інші ресурси. Перехід України до ринкової економіки відкрило широкі можливості для інтеграційного розвитку країни, участі в міжнародному поділі праці та світогосподарських процесах. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають проблеми формування і налагодження зовнішньоекономічних зв'язків, організації і управління зовнішньоекономічною діяльністю, розробки і реалізації ефективної зовнішньоторговельної політики.

Аналіз останніх досліджень. Проблема створення нової системи організації та управління зовнішньоекономічними зв'язками стає предметом особливої уваги державної економічної політики. Саме від якості управління зовнішньоекономічною діяльністю і ефективності її державного регулювання залежать перспективи міжнародної конкурентоспроможності економіки України. Цим проблемам присвячені наукові праці ряду вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема авторів, що висвітлюють проблеми і досвід євро регіонального розвитку Амоші О.І., Білоруса О.Г., Варналія З., Гончаренко І.В., Длугопольського О., Долішнього М.І., Іноземцева В., Каптуренко М.Г., Костенко Н.В., Кредісова А.І., Лук'яненка Д.Г., Макогона Ю.В., Мармуль Л.О., Павлової Є.В., Побурка Я.О., Рогача О., Роменської В.М., Саблука П.Т., Ступницького О.І., Топіхи В.І., Ходикіної В.В., Федоришевої А.М., Шевчук Л.Т., Шелегеда Б.Г. та ін.

Основна частина. У вітчизняних і зарубіжних наукових дослідженнях, в яких аналізуються основні закономірності розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в умовах ринкової економіки, зовнішньоторговельна політика розглядається переважно крізь призму стратегії системних перетворень. Проте, проблеми оптимізації зовнішньоекономічних зв'язків, структура та інструменти сучасної зовнішньоторговельної політики, механізм її розробки та реалізації, співвідношення протекціонізму і лібералізму в зовнішньоекономічній політиці, роль регіонального фактору в поліпшенні конкурентних переваг України на світовому ринку, впровадження сучасної ефективної моделі розвитку зовнішньоекономічної політики України потребують більш детального аналізу.

У оцінці проблем удосконалення зовнішньоторговельної політики України важливу роль відіграє аналіз розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків. Найбільшої актуальності він набуває в період ринкової трансформації соціально-економічних відносин країни.

За 2005р. експорт товарів склав 34286,8 млн.дол.США, імпорт – 36141,1 млн.дол.США. Порівняно з 2004р. експорт збільшився на 5%, імпорт – на 24,6% (табл.2.1). Від'ємне сальдо становило 1854,3 млн.дол. (у 2004р. позитивне сальдо – 3669,3 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,95 (у 2004р. – 1,13).

Що стосується розподілу обсягів експортно-імпортних операцій за формами власності підприємств, то найбільша питома вага припадає на приватні підприємства і становить 91,9% по експортним операціям і 72,9% по імпортним.

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами 203 країн світу. Найбільші обсяги експортних поставок здійснювалось у Російську Федерацію – 21,9% від загального обсягу експорту, Туреччину – 5,9%, Італію – 5,5%, Німеччину – 3,8%, Польщу – 2,9%, США – 2,8%, Білорусь – 2,6%, Єгипет – 2,3%. Найбільші імпортні надходження здійснювались з Російської Федерації – 35,5%, Німеччини – 9,4%, Туркменістану – 7,4%, Китаю – 5%, Польщі – 3,9%, Італії – 2,9%, Білорусі – 2,6%, Франції – 2,2%.

Серед регіонів провідні місця за обсягами експорту-імпорту товарів займають м. Київ, Дніпропетровська, Київська, Запорізька, Донецька, Одеська, Полтавська та Харківська області. Питома вага зазначених регіонів у загальному обсязі експортних операцій становить 74 %, а імпортних – близько 70 %.

Що стосується Миколаївської області, то у 2005 році обсяг експорту товарів склав 878,3 млн.дол.США або 2,6% загальнодержавного, а імпорту – 470,1 млн.дол.США або 1,3 %. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами області така у структурі експорту Миколаївської області найбільшу питому вагу